

ОСТОЈА РАИЛИЋ
Музеј Републике Српске
Бањалука
ostrailic2@gmail.com

Информативни прилог
УДК 050ТОПОЛА(048.83)
DOI 10.7251/GUARS1911034

**Часопис "Топола", година V, број 5, ЈУ "Спомен-подручје
Доња Градина" Доња Градина – Козарска Дубица,
Доња Градина 2019, стр. 288**

Пети број часописа Јавне установе "Спомен-подручје Доња Градина" изашао је 2019. године. У четири од пет предвиђених рубрика "Тополе" објављено је укупно 15 текстова, од којих седам у "Студијама о рату и геноциду", четири у "Прилозима", а по два текста у "Документима и сјећањима" те у "Ставовима".

У редакцији часописа уместо мр Маријане Тодоровић Билић од овог броја налази се др Дарио Видојковић. Поред тога, новину представља ознака категоризације радова свих објављених чланака. Имајући у виду да се ради о првом оваквом јавном вредновању радова у "Тополи", мишљења смо да не износимо оцене истих. Имајући у виду да се ради о јубиларном, петом броју, чиме заокружујемо целину, процењујемо да је време да прикаже наредних бројева приреде други, млађи аутори. Још један корак у подизању квалитета часописа представља анонимна рецензија. Од петнаест текстова њих тринаест је објављено на српском језику, ћирилицом, а два текста на енглеском језику.

Пети број "Тополе", поред садржаја на српском (стр. 5–6) и на енглеском језику (стр. 7–8), доноси на ова два језика упутство ауторима, са роком доставе радова за следећи број "Тополе" до 31. марта 2020. на електронску адресу редакције (redakcija@jusp-donjagradina.org).

У "Студијама о рату и геноциду" (Studies of War and Genocide) налази се укупно седам радова, чији аутори су Гојко Шуматић, Ана Ћирић Павловић, Ведрана Адамовић, Мирко Димић, Тања Тулековић, Исидора Бањац и Жељко Јандрић.

Мастер историје из Добоја Г. Шуматић у раду под насловом "Руска емиграција у Независној Држави Хрватској (1941–1945)" (стр. 11–50) приказао је краћи преглед догађаја и процеса везаних за руску емиграцију у НДХ. Наведени су најистакнутији представници у сектору просвете, као што су били Алексеј Олесницки, Иван Плотников, Владимир Богословски и други. Почетни негативан став усташког покрета према руској емиграцији временом се мењао, али је и после стабилизације стања било случајева хапшења и убијања њених припадника. Међу емигрантима је дошло до поделе на руску и украјинску емиграцију. Шуматић је апострофирао улогу представника емиграције у стварању

Хрватске православне цркве, посебно истакнувши митрополита ХПЦ Гермогена.

Рад Ане Ћирић Павловић носи назив "Ministry of Ungentlemanly Warfare in Yugoslavia: British Secret Services and Partisans in 1943-1944" (стр. 51–69). Ауторка је нагласила позитиван став који су британски обавештајци имали према Титовим партизанима. Ове опсервације би требало ставити у контекст политике Велике Британије према покретима отпора у Југославији, односно релацијама између великих сила код савезника.

Аутор рада "Илиндански покољ у Приједору 1941. године" (стр. 70–104) је виши кустос историчар Музеја Козаре у Приједору Ведрана Адамовић. Она је нагласила главне експоненте политике НДХ у Приједору – логорника Јосипа Карума, котарског предстојника Марка Јунгића и градоначелника Миралема Капетановића. Овај покољ у Приједору трајао је три дана, од 31. јула од 8 часова и 30 минута до 2. августа до 11 часова. Једине жртве покоља били су Срби, а десио се на више локација. Адамовићка је навела до сада позната 222 имена и презимена српских жртава из Приједора, Омарске, Брезичана, Паланчишта, Јелићке, Драгогиње и других места. Лојални грађани НДХ (муслимани и Хрвати) носили су у данима покоља траке са печатом на коме је био натпис "Независна Држава Хрватска. Опћинско редарство котара Приједорског". На траци је био печат са грбом НДХ.

Мирко Димић, кустос-историчар ЈУ "Спомен-подручје Доња Градина" приказао је процес логорисања становништва Босанске и Хрватске Дубице у раду под насловом "Босанска и Хрватска Дубица 29/30. маја 1942. године" (стр. 105–163). Аргументе за изнесене тезе аутор је проналазио у архивској грађи, литератури и усменим сведочанствима. Димић је у раду објавио списак страдалих 617 становника из Хрватске и 194+2 из Босанске Дубице. Претходно је навео неколико имена оних који су спроводили жртве у логоре или их убијали.

Виши кустос-археолог ЈУ "Спомен-подручје Доња Градина" Тања Тулековић објавила је рад "Страдање породице Босанац" (стр. 164–183). Тулековићка је приказала страдање просветних радника, брачног пара Босанац, и њихових четворо деце у систему логора Јасеновац 1942. године. Ради се о у учитељу Бранку Босанцу (1906–1942), његовој супрузи, учитељици Даници (1907–1942) и њихово четворо деце: Немањи (1934–1942), Срђану (1936–1942), Дивни (1938–1940) и Љиљани (1940–1942). У раду су објављене фотографије овог брачног пара преузете из друге публикације, фотографија породице Босанац која се налази у збирци фотографија ЈУ "Спомен-подручје Доња Градина" и фотографија надгробне плоче у Пакрацу. Судбину ове плоче ауторка је ставила у контекст ревизионизма у данашњој Хрватској.

Историчар уметности Исидора Бањац је у раду под насловом "Филм као извор за херитолошка истраживања: Примјер филма 'Козара' (1962)" (стр. 184–204) на примеру филма "Козара" анализира улогу филма у чувању сећања на значајне догађаје који су обележили прошлост. Ауторка је констатовала да овај

филм Вељка Булајића није избегао идеолошку обојеност, која је карактерисала партизанске филмове.

Жељко Јандрић је написао рад под насловом "Логори за Србе у Јајачком срезу током 1941. године" (стр. 205–218). Аутор је навео неколико логора за Србе на простору Велике жупе Плива–Рама, како у самом Јајцу тако и у другим местима, као што су Шипово и Доњи Вакуф. Раду је приложена фотографија лобања Срба ексхумираних 1946. године, а који су убијени у Подмилачју код Јајца. Такође је истакао и злочин над Србима у православном Храму Успенија Пресвете Богородице у Јајцу од 16. септембра 1941. године, када је убијено 158 Срба.

"Документи и сјећања" (Documents and Testimonies) садрже сећања Добриле Кукољ и Неде Спасенић Трнинић.

Председница Градског удружења бивших логораша Другог светског рата и њихових потомака из Бањалуке у тексту "Страдање моје породице" (стр. 221–223) посведочила је о страдању чланова њене породице из села Међеђа код Козарске Дубице. Кукољева је посебно истакла судбине Загорке Бајтић и Виде Ружичић, али и других чланова породице. У оквиру овог сведочанства налазе се фотографије З. Бајтић и В. Ружичић.

Неда Спасенић Трнинић је у тексту под насловом "Прилог истраживању злочина усташа у Лакташима: Цртице о судбинама људи који су давно нестали" (стр. 224–238) уз више фотографија изложила своје сећање на страдале становнике Лакташа, Србе убијене од усташа. Милош Спасенић (1908–1944), Милан Момић (1908–1944), Вељко Радовановић (1911–1944), Стево Ђудуровић (1914–1943), Пејо Скендерија (1878–1942), чланови породице Кеџман, само су неки од њих. Заједничко им је да су убијени од усташа у време Независне Државе Хрватске (1941–1945).

Текстови Марка Јанковића и Предрага Лозе објављени су у рубрици "Ставови" (Perspectives).

Мастер историје из Козарске Дубице је у тексту под насловом "Анализа броја страдалих на подручју општине Козарска Дубица током Другог свјетског рата" (стр. 241–248) разматрао губитке становништва на данашњој територији Општине Козарска Дубица од 1941. до 1945. Јанковић је исправно констатовао погрешно пројектовање, код појединих аутора, броја становника по попису из 1931. на 1941. годину, без уважавања природног прираштаја за тих десет година. Поред тога, правилно је закључио да поједини аутори нису уочили административно-територијалне промене извршене после Другог светског рата на подручју Дубице и околине. Аутор је проценио да број страдалих на подручју данашње територије Општине Козарска Дубица у Другом светском рату износи око 22.000, од којих је до сада пописано нешто мање од 18.000.

Виши стручни сарадник за меморијализацију, културу и политику памћења из Републичког центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица Предраг Лозо изнео је свој став о иницијативи једне невладине организације да се геноцид над српским народом у НДХ именује као покољ. У

тексту "Покољ и зашто не" (стр. 249–258) Лозо је покушао да пронађе аргумент за своје тезе. Аутор је у раду закључио како је покољ неадекватан назив, али и да не треба давати посебно име.

Четири чланка налазе се у рубрици "Прилози" (Contributions). Ради се о текстовима Бранка Боровнице, Слободана Наградића и Свјетлане Ђуричић и забележеним искуствима групе ученика Реалне гимназије из Цириха.

Текст професора географије Б. Боровнице носи наслов "Наставни час о Холокаусту" (стр. 261–265). Чланак је пропраћен са три фотографије, а завршава се упућивањем на интернетску страницу установе Јад Вашем.

Мр Слободан Наградић написао је приказ публикације Јована Мирковића о страдању Српске православне цркве у НДХ (стр. 266–271). Наградићев текст носи наслов "Прилог истраживању геноцида над Србима у Независној Држави Хрватској" (приказ: Јован Мирковић, "Страдање Српске православне цркве у Независној Држави Хрватској", Свет књиге, Београд 2017). Аутор посебно наглашава вредност штампања Мирковићеве публикације двојезично – на српском и на енглеском језику. Аутор подвлачи да је предговор Мирковићевој књизи написао Његово преосвештенство епископ пакрачко-славонски господин Јован (Ђулибрк), као и изнесено у предговору од стране овог архијераја СПЦ, председника Одбора за Јасеновац Светог архијерејског сабора Српске православне цркве.

"Релативизација усташких злочина у Независној Држави Хрватској" (стр. 272–277) текст је новинара и уредника "Гласа Српске" Слободанке Ђуричић. Ауторка се осврнула на процес ревизионизма у Хрватској, у оквиру којег се умањују злочини у логору Јасеновац. Ђуричићева у том контексту помиње књигу и деловање Игора Вукића, иначе Србина, чији преци су пореклом из Доње Градине код Козарске Дубице, највећег стратишта логора Јасеновац, те филмове Романа Љељака и Јакова Седлара, али и хрватску варијанту Википедије.

Последњи објављени чланак је "Reflektions on Donja Gradina from class 5d of Realgymnasium Rämibühl Zürich" (стр. 278–279). Ради се о искуствима из Доње Градине 13 ученика Реалне гимназије из Цириха.